

Egység.

Reményik Sándor.

Az egység világformáló erő. Legyen bár az a formált világ mikrokozmos, vagy makrokozmos, csira, sejt, szappanbuborék, – vagy égitest. Vagy emberi lélek. Mert minden világok között ez a legnagyobb és legkülönösebb világ és valamennyi közt ennek van leginkább szüksége arra, hogy egységes legyen, ha élni, ha alkotni, ha maradandó nyomokat hagyni akar. Az életnek, az alkotásnak elengedhetetlen feltétele az egység. A különféleség tömörülése kristályosodási pontok körül az által, hogy a rokon, a chaosban egymáshoz közelebb álló elemek tömörülnek, egymásba olvadnak. A naprendszerek és a beléjük illeszkedő, helyüket megtalált bolygók mind ilyen egységek; mint *ilyenek* feltételei a rajtok lassan kivirágzó életnek. A szülők testi és lelki tulajdonságainak egymásratalálása, új egységbe rendeződése, harmonikus kiegyenlítő-dése feltétele az új életnek: a gyermek egészséges életének. Az egyén millió benyomásának, heterogén tapasztalatának, élményének egy új, szerves egészbe olvadása adja az egyéniség életét. Az egyesek érdekek szerinti csoportosulása osztályegységeket alkot; a legnagyobb erkölcsi közösséget pedig: a nemzetet a közös múlt által fenntartott és kifejlesztett erkölcsi érzések, szokások, hagyományok teremtik meg. Ezek mind egységek. Más egységektől elkülönült, létjogosultságukat önmaguk erejében és különösségében hordozó, nagy realitások. Az egység problémája mindenütt döntő kérdése az életnek, azért, mert a szétforgácsoltság, a rendezetlenség akarattalanságot, akcióképtelenséget, tehát halált jelent. De legérzékenyebben mégis az emberi lélek világát érinti ez a kérdés. Azt a millió virág simogatásának és millió tű szúrásának kitett pszichét, amelynek mindezeket a szelid, vagy bántó érintéseket el kell fogadnia, el kell raktároznia *úgy*, hogy ő mégis ő maradjon, ezer akarásnak kitéve mégis *egy* akarat, ezer különféleségnek alávetve mégis *ugyanaz*; és hogy ez az egység nyilvánuljon minden gondolatában, minden érzésében, minden cselekedetében. Valóban emberfelettinek látszó probléma. És gyökerében emberfeletti is, mert misztikus. Nem lehet elhatározni, hogy: én egyéniség leszek. Nem lehet erőszakolni az egységet. Csak vágyani lehet rá, és a helyesnek látszó úton iparkodni felé. A lélek egysége úgy fejlődik, mint a virág egysége, mint a kristály egysége, mint a naprendszerek egysége. Az egységben megtalált erő érzése úgy hull alá,

mint a harmat, mint a szent tűz, mint a kegyelem. De nyitott szív *kell* hozzá, kitárt lélekkehely. A többi ismeretlen, irracionális folyamat. Az, ami létrehozza az egységet, harmonikusan rendezi a különféle elemeket az egyén lelkében új egésszé; a szülők heterogén tulajdonságait a gyermekben új valósággá, a szétforgácsolt néptörzseket államalkotó nemzetté: az merőben ismeretlen. A legújabb korban egy divatos áramlat a kulturális élet alacsonyabb és magasabb rétegeibe, silány detektívregényekbe és komoly irodalmi alkotásokba egyaránt belevitte az ember kétlelkűségének, kétéletűségének problémáját. Nagyon egyszerűsítette a dolgot. Az embernek, ha úgy vesszük, nem két (jó és rossz, vagy ezzel analog) hanem száz és ezer lelke és élete van. Mennyi lélek bujdosik bennünk, vagy beszél nyíltan belőlünk: Barátaink lelke, ellenségeink lelke, tanítóink lelke, még a nekünk közömbösek lelke is. Átöröklött lelkek, szerzett lelkek, megvásárolt lelkek, erőszakkal lelkünkbe nyomult lelkek, hozzánk símúlt testvérlelkek. Ennyi lélekből kell nekünk megcsinálnunk a magunk lelkét úgy, hogy az senki lelkének szolgája ne legyen. Vajjon meg tudjuk csinálni? Vajjon *csinálni* tudjuk? Annyi bizonyos, hogy e lélek egysége nélkül semmi nagyot nem tudunk csinálni. Az a kérdés, hogy az egy, igaz öntudat igája alá tudjuk-e szorítani a lelkünk egységét veszélyeztető elemeket, s szervesen bele tudjuk-e olvasztani a hasznavehető elemeket abba a győzelmes öntudatba? Ettől függ: száz lélek maradunk-e, száz nyugtalan lidércláng, vagy egy lélekké leszünk-e, egy nyugodtfényű csillaggá?

A művészi, irodalmi alkotásnak is ez az örök, nagy problémája. Mert egység nélkül nincs igazi műalkotás. Vannak, igaz, és ma mind sűrűbben *százlelkű* írások, képek, stb. és dicsekednek „véres”, „kozmosz” „öntudatlanságukkal” – de a művészet ősi nemessége mégis csak az *egységben*, tehát az öntudatban rejlik. Onnan sugárzik ki a világba.